

ASPECTE PRIVIND POLITICA PĂRTIDULUI COMUNIST ROMÂN FAȚĂ DE INTELLECTUALITATE, 1921—1938

de MIHAI DOGARU

Politica partidului comunist față de „arhitectii spirituali” s-a manifestat, în esență, ca o continuare, în noile condiții istorice, a tradițiilor revoluționare și democratice ale mișcării socialiste din secolul trecut, când mulți dintre intelectualii de prestigiu ai țării s-au alăturat și integrat mișcărilor sociale progresiste, îmbrățișând ideile novatoare ale timpului, participând cu entuziasm la luptele maselor pentru revendicări economice și politice. Contactul cu filozofia materialist-dialectică — concepție fundamentală despre lume a proletariatului — a făcut ca cea mai mare parte a intelectualității românești, indiferent de naționalitate, să se situeze pe poziții umaniste, democratice și progresiste, devenind deschizătoare de drumuri noi spre lumină, punind totodată temelie solidă prestigioasei științe și culturi românești interbelice.

În gruparea și regruparea forțelor social-politice comuniștii au adoptat o linie politică suplă, realistă, constructivă, acordând în acest cadru o atenție deosebită intelectualității, pentru a ridica cu autorul acesteia masele — prin știință și cultură — la acțiuni politice conștiente, pregătindu-le pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, pentru edificarea noii societăți, socialiste.

În atitudinea față de intelectuali, Partidul Comunist Român a pornit de la adevărul că cei mai mulți dintre ei proveneau din rindurile muncitorilor, țăranilor, ale altor categorii sociale, manifestându-și năzuința de progres și dreptate, reflectată în opera cultural-științifică, în activitatea lor social-politică pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român.

Trebuie subliniat și faptul că, în general, la noi, intelectualitatea nu a manifestat tendințe de innavuțire, trăind uneori în condiții mai mult decît modeste și ale cărei drepturi nu de puține ori au fost apărate de partidul comunist, de clasa muncitoare, de presa democrată și progresistă a vremii. În aceeași măsură putem spune că oamenii de știință și cultură au sprijinit nu odată, printr-o largă paletă de forme și mijloace, interesele, drepturile și libertățile democratice ale muncitorilor și țăranilor, accesul maselor largi populare, al tineretului în special, la știință, instrucție și educație, la cultură. „Viața și activitatea celor mai de seamă oameni de cultură din trecut — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — sînt străbătute ca un fir roșu de dragoste și devotament față de popor și partid, de dorința arzătoare de a sluji idealurile celor mulți, de un înălțător spirit de jertfă pentru cauza libertății sociale și naționale. Ei și-au făcut o datorie de onoare din a înfățișa lumii virtuțile poporului român, noblețea sa spirituală, modestia, hărnicia, umanismul ce l-au caracterizat întotdeauna, dorul de libertate și dreptate”¹.

Un factor deosebit de important, care a dimensionat ralierea intelectualității alături de comuniști, l-a constituit politica promovată de Partidul Comunist Român în domeniul științei și culturii. După cum se știe, în documentele programatice, făcute publice și dezbătute de marele Congres din mai 1921, a fost proclamat dreptul la cultură a întregului popor, instrucția obligatorie, completă și gratuită a tineretului, definindu-se cu deosebită claritate faptul că „opera educativă în toate ramurile sale trebuie să aibă ca scop să asigure persoanei umane dezvoltarea fizică

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialismului*, voi. 3, Edit. Politică, București, 1969, p. 663.

și intelectuală desăvirșită și să pregătească generațiunea tină să participe la marea operă a dezvoltării științelor, artei și literaturii în toată libertatea, dând astfel putință tuturor talentelor și genurilor să se afirme ca forțe creatoare”².

Aceste idei generoase, umanitare, pentru care militau consecvent cei mai de seamă oameni de știință și cultură, savanți de renume mondial, personalități politice progresiste au constituit — ca să spunem așa — „punctul de impact” pentru ralierea intelectualității la viziunea largă, progresistă a comunistilor față de instruirea și educarea maselor, punând totodată la temelie științei și culturii concepția cea mai avansată din domeniul cunoașterii umane — materialismul dialectic și istoric —, singura concepție înaintată pentru apărarea științei și culturii progresiste împotriva idealismului și agnosticismului care falsificau adevărul în vastul domeniu al cunoașterii umane, al interpretării obiective a legilor imuabile ce guvernează natura și societatea.

Iată de ce putem spune că partidul revoluționar al clasei muncitoare, care viza transformarea societății, a relațiilor de producție, era în același timp un partid al promovării științei și culturii avansate, puse în slujba întregului popor român — ca o condiție a înlăturării marilor deziderate programatice stabilite la congresul din mai 1921.

În această interacțiune trebuie analizată, înțeleasă și circumscrisă activitatea intelectualității progresiste, identificată cu interesele generale ale țării, ale întregului popor român, prin care explicăm marile succese dobândite în domeniul învățămîntului, științei și culturii avansate, în condițiile destul de precare ale regimului politic burghez. Înțelegînd sensul profund revoluționar, umanitar și democratic al politicii partidului comunist, intelectuali dintre cei mai prestigioși și-au făcut un titlu de onoare din a fi făcut parte, încă de la început, din rîndurile Partidului Comunist Român sau al simpatizanților, militînd cu înaltă răspundere pentru educarea politică și cetățenească a maselor, participînd activ, alături de întregul popor, la marile acțiuni politice și sociale inițiate în epocă de P.C.R., de forțele democratice și progresiste.

Legătura permanentă cu oamenii de știință și cultură a fost realizată de partidul comunist de la savant la învățător și student, de la omul de știință la gazetar și poet, de la avocat la medic și inginer — pretutindeni unde lucrau pe tărîmul spiritualității intelectuali comuniști și simpatizanți —, mulți dintre ei activînd în organizațiile de masă conduse sau influențate de P.C.R., în asociațiile politice și profesionale ale intelectualității patriotice, democratice și progresiste, influențînd din interior activitatea acestora.

Analizînd esența politicii față de intelectualitate, putem spune că partidul nostru și-a adus și în acest domeniu o contribuție de seamă, originală, la tezaurul concepției materialist-dialectice, pornind de la modul unitar și specific în care și-a apropiat această deosebit de importantă categorie socială. Pentru a imprima un caracter militant, progresist, revoluționar științei și culturii românești partidul comunist a acordat o atenție deosebită primirii în partid a unor reputeți oameni de știință și cultură, care au militat fără preget pentru organizarea maselor, pentru mobilizarea lor la acțiuni revoluționare în vederea apărării drepturilor și libertăților democratice, împotriva pericolului fascist și revizionist, pentru ridicarea standardului de viață, cultură și civilizație.

„Trebuie să atrase în partid — sublinia un document al P.C.R. din iunie 1935 — toate acele elemente revoluționare, care duc greul muncii în organizațiile de masă și care, de fapt, introducînd linia partidului nostru rămîn mai departe «comuniști fără de partid». Aceasta nu înseamnă că noi nu întărim munca noastră de recrutare în partid din sînul micii burghezii și aici, în primul rînd a intelectualilor români care se manifestă în mod deschis și hotărît în organizații antifasciste și revoluționare”³.

Atenția deosebită pentru atragerea intelectualilor în rîndurile P.C.R. este reflectată și de faptul că procentul acestora în organele de conducere ale partidului reprezenta, în 1934, aproape 30%. În același timp, numeroși oameni de știință și cultură erau comuniști și simpatizanți care activau ca atare, nefiînd — cum se spune — „luați în evidență”, în condițiile în care P.C.R. era scos în afara cadrului

² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, Edit. Politică, București, 1966, p. 626.

³ „Buletinul C.C. al P.C.R.”, an. V, nr. 21 din iunie 1935.

legal. Intelectualii „comuniști fără de partid“ activau legal, menținând permanent, „la suprafață“, legăturile partidului cu masele largi de oameni ai muncii. Intelectualii „comuniști fără de partid“, nefiind urmăriți de Siguranță și Poliție, cum se întâmpla cu membri ai P.C.R., puteau acționa în condiții legale, contribuind astfel la promovarea politicii P.C.R. în aproape toate straturile societății.

Trebuie menționat și faptul că în rîndurile intelectualității democratice și progresiste se afla un mare număr de simpatizanți ai P.C.R., care, în unele probleme stringente ale epocii — apărarea patriei, a sistemului parlamentar-constituțional, combaterea legionarismului și revizionismului, apărarea independenței și suveranității țării —, acționau sub lozincile și îndemnulurile P.C.R.

Partidul Comunist Român a desfășurat o permanentă și rodnică activitate în direcția propagării în mase a ideilor socialismului științific, a ideologiei clasei muncitoare, ridicîndu-se împotriva filozofiei iraționaliste, a pătrunderii unor curente străine care-și căutau drum în cultura românească⁴.

Intelectualii comuniști au acționat cu dăruire și conștiință revoluționară, făcînd să graviteze în jurul lor tot mai numeroși oameni de știință, cultură și artă, profesori, ingineri, medici, ziariști, naturaliști etc., care și-au adus o inestimabilă contribuție la dezvoltarea științei și culturii umaniste, democratice și militante, imprimînd totodată caracterul stabil și durabil tuturor genurilor de creații spirituale, avînd ca dominantă slujirea intereselor țării și poporului, dezvoltînd sentimentul de dreptate, frumos și durabil.

Pornind de la necesitatea însușirii concepției înaintate despre natură și societate, ce trebuia să stea la temelia tuturor creațiilor din domeniul științei și culturii, P.C.R. a organizat în aproape întreaga țară cercuri largi pentru studierea materialismului dialectic și istoric, la care au participat numeroși tineri, muncitori, studenți și intelectuali⁵.

Acad. Al. Graur — de exemplu — evocă funcționarea în București a unui asemenea cerc din care făceau parte Miron Constantinescu, Alex. Stoianovici, Athanase Joja, C. Ionescu-Gulian, Dumitru Corbea, Maria Banuș ș.a., unde au fost dezbătute materiale asupra interpretării materialiste a problemelor științifice, cit și asupra lingvisticii⁶. Astfel de cercuri de studiu cu o largă prezență a intelectualității au fost organizate și la Ploiești, Pitești, Galați, Brăila, Cluj, Brașov, Tirgu Mureș, Zalău, Craiova etc.

Cercuri de studiere a materialismului dialectic și istoric au funcționat și în principalele facultăți — din ele făcînd parte studenți comuniști, uteciști, social-democrați, socialiști independenți etc. Din inițiativa comuniștilor, astfel de grupe de studiu au fost organizate și printre elevii diferitelor școli și licee din țară⁷.

Pentru promovarea caracterului militant, progresist în știință și cultură, Partidul Comunist Român a creat la începutul deceniului al IV-lea „Cercul de orientări și documentări sociale“, care, la constituire, cuprindea 22 intelectuali comuniști, democrați și progresiști, îndeosebi avocați și medici din București. Cercul avea drept scop promovarea printre intelectuali a științei și culturii avansate, materialiste. Mai tîrziu, cadrul asociației s-a lărgit, cuprinzînd muncitori, funcționari, studenți, care — la rîndul lor — au organizat și condus asemenea cercuri în diferite alte localități. Cursanții audiau, de regulă, expuneri, participau la discuțiile conduse de intelectuali prestigioși pe teme de filozofie, economie politică, probleme politice, situația internă și internațională etc.⁸

Ținînd seama de rolul însemnat pe care-l prezentau organizațiile științifice, culturale și profesionale pentru intensificarea activității politice, partidul comunist a făcut apel la membrii săi și la uteciști „să intre și să lucreze în toate organizațiile de masă nefasciste profesionale, cooperatiste, sportive, culturale etc.“, folosind toate formele și posibilitățile de muncă ale acestor organizații (dreptul de membru,

⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Curente și tendințe în filozofia românească*, Edit. Politică, București, 1971, p. 84—85.

⁵ „Tinărul leninist“, an. IX, nr. 5 din mai 1934.

⁶ Acad. Al. Graur, *După 30 de ani*, în „Forum“, an. XVI, nr. 8, 1974, p. 63.

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 25, dosar 4170, f. 283; fond 4, dosar 714, f. 26; fond 6, dosar 1216, f. 33—34; fond 10, dosar 2525, f. 41, 44, 57.

⁸ *Educația adulților — cercetare științifică și acțiune culturală*, București, 1968, p. 294—295.

comitete, adunări, săli, gazete etc.)⁹, trasindu-le în același timp sarcina de a „organiza și participa activ la manifestările politice și culturale ale elementelor intelectuale înaintate (avocaților, profesorilor, scriitorilor etc.)“¹⁰.

Trebuie subliniată, în același timp, prezența activă a comuniștilor și uteciștilor în domeniul publicisticii, literaturii și artei, unde, prin scrierile lor, au influențat direct multe din creațiile cultural-artistice, operele literare. Aproape că nu există gazetă de cultură ori social-politică progresistă, din această perioadă, la care să nu aflăm prezentă semnătura unor prestigioși intelectuali comuniști și uteciști, alături de semnăturile unor renumiți oameni de litere. Operele scriitorilor erau chemate să prezinte în forme specifice realitatea obiectivă, subliniindu-se finalitatea spre care se tinde¹¹.

Sub înfruntarea ideilor novatoare ale comuniștilor, a altor forțe democratice și progresiste, intelectualitatea a militat pentru dezvoltarea învățământului, științei și culturii progresiste. Au fost combătute cu virulență teoriile jignitoare pentru poporul nostru, potrivit cărora România era considerată o „țară a analfabetismului și inculturii, cu un popor în curs de degenerare“.

În realitate, România ocupa unul dintre primele locuri în lume în ce privește natalitatea și forța de muncă activă, o țară unde circa 80% din populație era alfabetizată, o țară care ocupa locul 4 în lume în ce privește numărul de studenți pe cap de locuitor, o țară a unei culturi care traversa o adevărată „epocă de aur“, impunându-se tot mai mult universalității, o țară unde școlile științifice — în ciuda condițiilor precare — erau unanim apreciate peste hotare, o țară în care, la unele discipline, doctoranzii români de la Paris — de exemplu — îi depășeau ca număr pe colegii lor francezi.

Iată realitatea, iată adevărul: românul este de o inteligență nativă. „Fără îndoială — remarcă savantul Grigore Antipa în 1919 — că cea mai mare dintre calitățile naturale ale poporului nostru este via sa inteligentă. Lucrul este atât de cunoscut că nu ar mai fi nevoie să-l demonstrăm prin exemple“¹².

Pe bună dreptate savantul de renume mondial, Elie Carafoli, releva un fapt de necontestat, acela că „Românul este de o inteligență scilpitoare. Mă întreb dacă nu cumva spațiul nostru geografic are ceva anume în stare să determine miracolul inteligenței românești. Miracolul acela care ne-a ajutat să rezistăm și să depășim atâtea împotriviri potrivnice“.

Savantul Henri Coandă — referindu-se la valoarea descoperirilor, inovațiilor și invențiilor, a rezultatelor cercetării pentru patrimoniul spiritual al universalității — remarcă cu un adevărat sentiment de mândrie patriotică: „Ce noroc ar avea omenirea dacă ar exista multe nații care să-i fi adus — față de numărul de locuitori — atîția intelectuali cît i-a adus nația română în ultimii 120 de ani“.

Un alt aspect al colaborării fructuoase dintre partidul comuniștilor și majoritatea intelectualității îl constituie lupta, pe o platformă comună, împotriva fascismului și nazismului, pentru apărarea democrației, independenței și suveranității naționale împotriva tendințelor expansioniste și revizioniste.

Cercetînd cu atenție documentele programatice ale P.C.R., rezoluțiile, hotărârile, manifestele, apelurile, prea ilegală și semilegală, publicațiile organizațiilor de masă conduse sau influențate de P.C.R., vom observa că ele se adresează deopotrivă muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, chemîndu-i să acționeze în comun, în cadrul unui larg front popular pentru demascarea și combaterea fascismului, a extremei drepte din România, care trăda interesele poporului nostru.

Comuniștii au chemat intelectualitatea antifascistă să demaște și să combată concepțiile reacționare ale Gărzii de fier, să denunțe curente reacționare „gîndirismul“ și „trăirismul“, care sprijineau mișcarea de dreapta și extremă dreaptă, propovăduind necesitatea instaurării unui regim totalitar după exemplul Germaniei și Italiei.

⁹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., cota Ab, XX-1.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Miron Constantinescu, *Cuvînt de închidere la colocviul organizat de Academia de științe sociale și politice a R.S.R.*, martie 1972, în *Valorificarea critică a moștenirii culturale*, București, 1972, p. 195.

¹² Dr. Grigore Antipa, *Problemele evoluției poporului român*, Edit. Cartea Românească, București, 1919, p. 94.

Sutele și miile de articole semnate de ziariști, publiciști, medici, juriști, universitari — care se pot constitui în zeci de volume antologice — vin să confirme antifascismul poporului român, al intelectualității a cărei primă reacție față de fascism a fost respingerea, opoziția netă. Fascismul — în toate laturile și consecințele lui — era nu numai repudiat categoric, ci combătut și demascat pe multiple planuri de pe poziții raționaliste, materialist dialectice, cu argumente științifice, politice, filozofice, sociologice; era analizat din punct de vedere juridic, psihologic, al relațiilor internaționale, a legăturilor dintre fascism și cultură, dintre fascism și știință, relația fascism-război-revizionism, relația dintre fascism și mistică obscurantistă, opoziția dintre fascism și democrație etc.

Înfruntând persecuțiile, amenințările cu moartea, arderea publicațiilor antifasciste și democrate în piețe publice, intelectualitatea alături de comuniști, de alte forțe democratice și progresiste, prin lupta întregului popor român, a contribuit la întârzierea ascensiunii fascismului la putere, a expansiunii Germaniei și Ungariei horthyste.

„Spre cinstea și mindria intelectualității noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — cei mai proeminenți savanți, scriitori și artiști români și din rîndul naționalităților conlocuitoare au participat cu abnegație la lupta împotriva politicii de fascizare a țării, a trădării intereselor naționale de către clasele exploataatoare, pentru apărarea independenței și integrității patriei, iar unii dintre aceștia s-au apropiat de partid, au activat în rîndurile sale, punîndu-și în serviciul poporului întreaga putere de creație și chiar viața“¹³.

În concluzie, putem spune că partidul comunist a găsit căile și modalitățile cele mai adecvate, corespunzătoare fiecărei etape istorice, de a păstra un contact permanent și de a atrage intelectualitatea la acțiuni hotărîte pentru apărarea cauzei drepte a poporului român, în fruntea căruia se afla, dirz și neînfricat, eroicul nostru partid comunist de la făurirea căruia se împlinesc șase decenii și care, în prezent, conduce destinele țării pe culmile tot mai înșorite ale socialismului și comunismului, ale progresului, culturii și civilizației umane.

ASPECTS DE LA POLITIQUE DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN CONCERNANT L'INTELLECTUALITÉ (1921—1938)

R e s u m é

La communication se propose de relever quelques aspects significatifs visant la préoccupation constante du parti communiste, les formes et les méthodes de l'activité politique et d'organisation, pour attirer les intellectuels à côté de la classe ouvrière, à côté des masses populaires pour défendre les droits et les libertés démocratiques, dans le développement de l'enseignement, de la science et de la culture, dans une époque difficile, marquée par des troubles et des contradictions socio-politiques.

Le Parti Communiste Roumain, continuateur des traditions révolutionnaires du mouvement socialiste du siècle passé, a déroulé parmi les hommes de science et de culture une permanente activité idéologique, en plaçant les créations spirituelles sous le signe du rationalisme, du matérialisme dialectique et historique, les conceptions les plus avancées sur la nature et la société.

Un remarquable intérêt a été accordé par le parti communiste à l'accueil fait à beaucoup de personnalités, qui ont activé avec dévouement, jusqu'au sacrifice, tant dans les domaines de la science, de la littérature et de l'art, que sur le plan socio-politique.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, voi. 13, Edit. Politică, București, 1977, p. 44.

La majorité des hommes de science, dévoués aux intérêts fondamentaux du peuple roumain, ont élevé, par leur activité à un niveau de plus en plus haut l'enseignement, la science et la culture humanitaire, les connaissances et l'interprétation, le développement des sentiments patriotiques, le respect pour le passé glorieux du pays roumain.

Entre les deux guerres, surtout dans la quatrième décennie, quand les fractions de droite et de l'extrême droite menaçaient les établissements parlementaires-constitutionnels, les droits de l'homme et les libertés civiles, l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie, presque tous les intellectuels aiguillonnés par les forces révolutionnaires et progressistes, ont engagé la lutte décisive pour démasquer et combattre les conceptions rétrogrades, obscurantistes, promues par les extrémistes.

Les activités déployées par les organisations politiques et professionnelles, l'abondante presse communiste, démocrate et progressiste, les créations dans les domaines de la science, de la littérature et de l'art, les grandes démonstrations et meetings antifascistes mettent en évidence la participation des intellectuels, influencés par les communistes, pour barrer le chemin du fascisme vers le pouvoir, à la lutte pour la liberté et pour la justice sociale.